

Pohjois-Savon korkeimman opetuksen tietopalvelut: yhteistyötä ja yhteisiä palveluita?

Kirsi Tuovinen, Tuula Snicker & Jarmo Saarti

Pohjois-Savon korkeinta opetusta antavat oppilaitokset ovat tehneet jo pitkään yhteistyötä. Viime vuoden lopulla Kuopion yliopisto ja Savonia allekirjoittivat yhteistyösopimuksen vuosille 2006-2008 konsortiohankkeesta. Hankkeessa selvitetään mahdollisuuksia yhteistyön tiivistämisestä korkeakoulukonsortioiksi. Hankkeen tavoitteena on muun ohessa parantaa korkeakoulujen toiminnan laatua ja tehostaa voimavarojen hyödyntämistä tarkoituksenmukaisella työllä ja yhteistyöllä.

Tähänastinen yhteistyö Pohjois-Savon yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä on näkynyt erityisesti yhteisten aluekehittämisen strategioiden laatimisessa (ks. http://www.uku.fi/hallinto/suunn/aluestrategia_2007_2010.pdf). Alueella toimii kaksi yliopistoa (Kuopion yliopisto ja Sibelius-akatemia Kuopion osasto) ja kaksi ammattikorkeakoulua (Savonia-ammattikorkeakoulu, Savonia ja Humanistisen ammattikorkeakoulun Kuopion koulutusyksikkö, Humak).

Opetusministeriön rahoittamassa Tieto- ja opetuspalvelujen integrointihankkeessa (TOI) selvitettiin Kuopion yliopiston ja Savonian tieto- ja opetuspalvelujen nykytilaa sekä yhteistyömahdollisuuksia. Selvityshanke toteutettiin vuonna 2005.

Selvityksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa, jonka pohjalta voidaan yhteistyössä parantaa ja kehittää palveluja asiakkaiden tarpeiden mukaisesti. Työ liittyy edellä mainittuun alueellisen yhteistyön ja maakunnan korkeakoululaitoksen kehittämiseen ja sen loppuraportti löytyy osoitteesta: <http://www.uku.fi/kirjasto/yleista/toi/>.

Seuraavassa esitetään yhteenveto kirjastopalveluiden osalta. Näitä tiedusteltiin johdolle ja molempien oppilaitosten kirjastohenkilöstölle tehdyillä kyselyillä.

Synergiaedut tutkittavana

Kuopion yliopiston ja Savonian johto näkivät korkeakoulujen välisen yhteistyön tärkeänä. Yhteistyön mahdollisuudet kirjastopalveluissa liittyvät pitkälti palvelujen kehittämiseen. Kuten eräs vastaaja totesi yhteistyön lisäarvosta: ”Turha päällekkäisyys mahdollisesti poistuu”.

Korkeakoulujen väliseen yhteistyöhön liittyen vastauksissa tuotiin kautta linjan esiin asiantuntijaosaamisen jakaminen ja yhdessä toimiminen ”toisiamme täydentäen”. Osa yliopiston ja ammattikorkeakoulun vastaajista näki myös Kuopion yliopiston ja Savonian yhteisen kirjaston Kuopiossa mahdollisena.

Vastauksista tosin tuli esiin, että ensin tulee selvittää ”onko järkevää keskittää korkeakoulujen kirjasto- ja informaatiopalvelut vai pitää ne hajautettuina. Tämän jälkeen on mietittävä palve-

luketjuja ja niiden kehittämistä. Fyysiset puitteet ja sijainti ovat tärkeitä.”

Vastaajien mielestä kirjaston paikallisuus on myös etu. Palvelu heikkenee, jos se ei ole lähellä ja nopeasti saatavilla. Toisaalta pienten kirjasto-yksiköiden kohdalla heikkoutena mainittiin usein se, että tarjonta on suppea ja siten suuremmilla yksiköillä on etunsa. Ensisijaisena lähtökohtana on toiminnan kehittäminen, toimintoja ei siis olla yhdistämässä automaattisesti.

Yhteistyön esteiksi mainittiin mm. erilaiset rahoitus- ja omistus pohjat, muutosvastarinta ja asenteet, erilaiset tarpeet sekä yhteistyön kehittämisresurssien puute. Uhkana vastaajat kokivat myös sen, ettei synergioita löydy tai ettei yhteistyössä huomioida kaikkia osapuolia tasapuolisesti.

Kyselyn perusteella voidaan todeta, että kummankin korkeakoulun johto näkee keskinäisen yhteistyön tärkeänä ja kehittämisen arvoisena. Vaikka osa vastaajista näki varsinkin kirjastopalvelujen olevan nykyisellään hyvin toimivia, ei kukaan kokenut korkeakoulujen välistä yhteistyötä kirjastopalveluissa tarpeettomaksi.

Monimuotoinen kirjastoyhteistyö

Vaikka Kuopion yliopiston ja Savonian kirjastolla on ollut yhteistyötä jo vuosia, ei yhteistyö ole ollut kaikilta osin koordinoitua ja järjestelmällistä. Siten kysely toi myös näkyviin tätä yhteistyötä. Kysely osoitti, että kirjastojen keskinäinen yhteistyö on tapahtunut pääosin spontaanisti, ilman sopimuksia ja taloudellisia korvauksia.

Vakiintuneimpiin yhteistyömuotoihin kuuluvat sisäiset koulutustilaisuudet, kuten esim. henkilöstölle suunnattu tietokantakoulutus ja kirjastojärjestelmäyhteistyö. Yhteistyölle luo luontevasti pohjaa se, että kirjastoilla on sama kirjastojärjestelmä, Voyager.

Kirjastojärjestelmäyhteistyön puitteissa on perustettu ns. Kuopion Voyager-käyttäjät ryhmä, jossa on mukana Kuopion yliopiston ja Savonian kirjastojen lisäksi HUMAKin Kuopion koulutusyksikön ja Sibelius-Akatemian Kuopion osaston

kirjastot sekä Varastokirjasto. Ryhmällä on oma postituslista ja se kokoontuu keskimäärin kerran vuodessa, myös yhteisiä koulutustilaisuuksia on järjestetty.

Kuopion yliopiston ja Savonian kirjastojen yhteistyö näkyy monissa päivittäisissä kirjaston asiakaspalvelutilanteissa. Asiakaspalvelussa opastetaan mm. asiakkaita käyttämään toisen korkeakoulun kirjastoja sekä tehdään tiedonhakuja kirjastojen kokoelmätietokannoista. Varsinkin sisällöllisesti samanlaisten alojen kohdalla (hoitotiede ja kauppatiede) kirjastojen asiakkaat käyttävät molempien kirjastojen palveluita ristiin.

Kuopion yliopiston ja Savonian kirjastoilla on ollut myös hankeyhteistyötä vuosina 2001–2003 ELEF Pohjois-Savo projektissa. Hankkeessa oli mukana lisäksi Kuopion kaupunginkirjasto – Pohjois-Savon maakuntakirjasto. Hankkeen päätyttyä yhteistyötä on jatkettu ylläpitämällä tuotettuja palveluja sovitulla tavalla.

Yhteistyö alueen muiden kirjastojen kanssa

Kirjastot tekevät yhteistyötä omalla tahollaan myös alueen muiden kirjastojen kanssa. Kuopion yliopiston kirjastolla ja Varastokirjastolla on ollut esimerkiksi yhteistä luettelointikoulutusta, yhteistyötä tehdään myös lainauspalveluissa.

Toukokuussa 2003 aloitettu yhteislainaus kirjastojen kesken mahdollistaa sen, että Kuopion yliopiston kirjaston asiakkaat voivat tilata maksutta kirjoja ja artikkelikopioita Varastokirjaston kokoelmista yliopiston kirjaston web-tietokannan Kuopuksen kautta. Tilaukset toimitetaan Kuopion yliopiston kirjaston toimipisteisiin, josta ne ovat noudettavissa ja lainattavissa.

Ammattikorkeakoulun kirjastolla on vastaavaa yhteistyötä Sibelius-Akatemian Kuopion osaston kirjaston kanssa. Yhteistyölle luo luontevasti pohjaa se, että Sibelius-Akatemian Kuopion osaston kirjasto on Sibelius-Akatemian ja Savonian Kuopion Musiikki- ja Tanssiakatemian yksikön yhteiskäytössä.

Myös kirjastojen kaukopalvelun voi nähdä va-

kiintuneena yhteistyömuotona, joskin tämä yhteistyö koskee laajemmin kaikkia Suomen kirjastoja. Alueen kirjastot ovat aktiivisesti mukana myös valtakunnallisessa kirjastoyhteistyössä ja osin paikallista yhteistyötä syntyy tätäkin kautta.

Kyselyllä yhteistyön tarpeet esiin

Selvitettäessä yliopiston ja ammattikorkeakoulun kirjastojen yhteistyön tarpeellisuutta, vastajille lueteltiin joukko asioita, joiden toteutumista tuli arvioida viisiportaisella asteikolla. Asteikon ääripäät ovat 1= Ei tärkeä ja 5= Tärkeä. Kuvassa 1 on laskettuna kunkin vaihtoehdon keskiarvo siten, että yliopiston ja ammattikorkeakoulun kirjastohenkilökunnan vastaukset ovat eriteltynä. Vastaajat pystyivät tuomaan esiin myös muita yhteistyömahdollisuuksia kirjastojen kesken. Avovastauksessa nousivat esiin tiedottaminen sekä säännöllinen yhteydenpito ja/ tai yhteiset työryhmät (kolme vastausta).

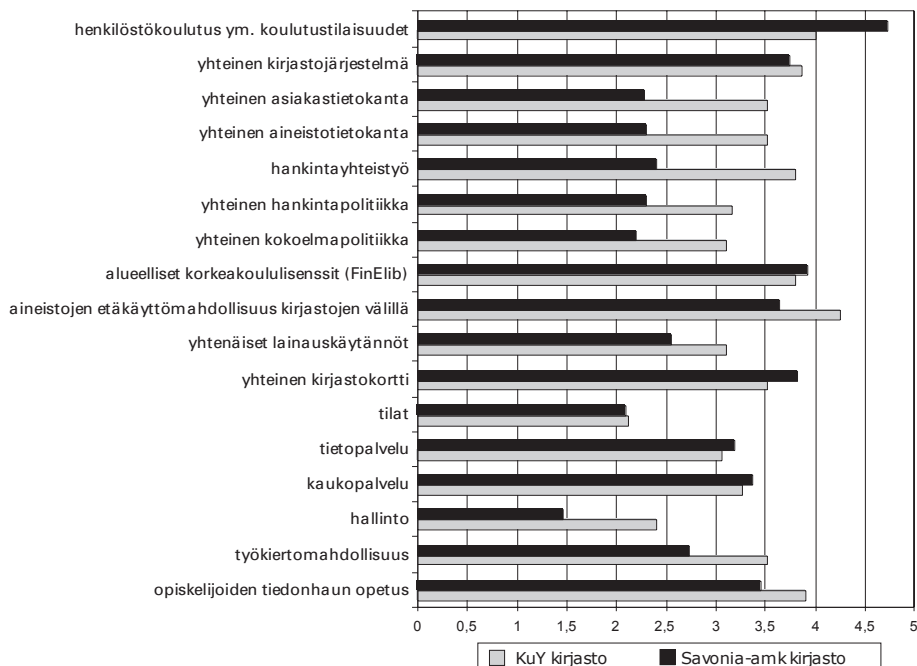
Kuvasta näkyy, että molemmat osapuolet kokevat yhteistyön mielekkääksi usealla osa-alueella.

Vaikka oppilaitosten kirjastojen kesken on nähtävissä pieniä painopiste-eroja, korostuvat tietyt asiat selvästi: henkilöstö- ym. koulutustilaisuudet, alueelliset korkeakoululisenssit, aineistojen etäkäyttömahdollisuus kirjastojen kesken, yhteinen kirjastokortti, opiskelijoiden tiedonhaun opetus sekä yhteinen kirjastojärjestelmä. Yliopistopuolen vastauksissa korostuvat myös varsin vahvasti (painoarvo vähintään 3,5) yhteinen asiakas- ja aineistotietokanta, hankintayhteistyö sekä työkiertomahdollisuus.

Molemmat osapuolet nostivat esiin lisäksi kaukopalvelun. Korkeimman painoarvon (4,25) yliopistopuolella sai aineistojen etäkäyttömahdollisuus oppilaitosten kirjastojen kesken, ammattikorkeakoulun kirjastohenkilökunta painotti yhteistä henkilöstökoulutusta ym. koulutustilaisuuksia (4,7).

Yliopistopuolen painotuksia selittänee osittain se, mikä näkyy tilastoissakin: siellä korostuu vahvasti elektronisten aineistojen käyttö ja entistä laajempien (myös painettujen) kokoelmien saataavuus asiakaskäyttöön koetaan tärkeäksi. Heikoi-

Kuva 1. Yhteistyön mielekkyys.

ten kannatusta molempien osapuolten keskuudessa saivat yhteiset tilat ja yhteinen hallinto.

Yhteistyö nähdään myönteisenä

Kokonaisuudessaan kirjastojen väliseen yhteistyöhön suhtauduttiin kautta linjan varsin positiivisesti, vaikka yliopiston kirjaston henkilökunta näyttäisi suhtautuvan yhteistyöhön hieman positiivisemmin kuin ammattikorkeakoulun kirjaston henkilökunta. Vastaajat pääsivät perustelemaan kannanottojaan avovastauksissa. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kirjastojen välinen yhteistyö koettiin tarpeelliseksi.

Vastauksissa esiin tuleva näkemys korostaa sitä, että ”yhteistyön kehittäminen on tärkeää niillä alueilla, missä se on mielekästä”. Kukaan ei rakentele pilvilinnoja, vaan odotukset yhteistyöstä ovat varsin realistisia ja konkreettisia.

Kuten vastaajat toivat esille, kaikissa asioissa yhteistyö ei ole tarpeen. Esimerkiksi Kuopion Musiikki- ja tanssiakatemian kirjaston aineistot, kuten nuottijulkaisut ja äänitteet, ovat sellaisia, joita muiden alojen opiskelijat eivät opinnoissaan tarvitse. Siten esim. hankintayhteistyötä ei ymmärrettävästi nähdä tärkeänä yliopiston kirjaston kanssa.

Resurssit paremmin käyttöön

Yhteistyön kehittämistä perusteltiin toiminnan parantamisella ja tehokkuuden lisäämisellä. Näin saataisiin resurssit paremmin käyttöön ja saavutettaisiin synergiaetuja.

Esiin nousivat etenkin kirjastojen asiakaspalvelun parantaminen, henkilöstökoulutus, yhteiset lisenssit, aineiston hankinta sekä kokoelmien laadun ja käyttömahdollisuuksien paraneminen. Huomioitavana seikkana mainittiin myös työtehtävien ja palvelujen rationalisointi.

Erytisesti yliopistopuolen vastauksissa korostui se, että kirjastoilla on myös yhteisiä asiakkaita, eli yliopiston ja ammattikorkeakoulun opiskelijat käyttävät molempien korkeakoulukirjastojen palveluja. Muutoin linja oli varsin yhteneväinen ammattikorkeakoulun kanssa.

Kirjastopalvelujen hajanaisuus (toimipisteiden määrä ja konkreettinen etäisyys) näkyi yleisesti vastauksissa, niinpä monissa vastauksissa yhteistyön toiseksi osapuoleksi määriteltiin oman organisaation toinen toimipiste. Tämä koskee niin yliopiston kuin Savonian kirjastoa. Lisäksi näyttää myös siltä, että osa vastaajista on mieltänyt kirjastoyhteistyön koskemaan vain oman korkeakoulunsa kirjastoja, eikä laajemmassa mittakaavassa yliopiston ja ammattikorkeakoulujen kirjastojen välistä yhteistyötä.

Hankinta-, koulutus- ja tietojärjestelmäyhteistyö keskeistä

Kirjastojen välisessä yhteistyössä nähtiin monia mahdollisuuksia. Korostetuimpina nousivat esiin päällekkäisten toimintojen ja tehtävien vähentäminen ja sitä kautta voimavarojen säästö. Etenkin hankintayhteistyötä, yhteisiä koulutus- yms. tilaisuuksia, kirjastojärjestelmä- ja atk-yhteistyötä sekä tiedonhankinnan opetusta halutaan.

Voimavarojen säästö koskee niin taloudellisten kuin henkilöstöresurssien ja osaamisen laajempaa hyödyntämistä. Kuten eräs vastaaja sanoi, ”elin-tärkeissä toiminnoissa (esim. systeemin ylläpito) toiminta ei halvaannu sairauspoissaolojen, pitkien työmatkojen ym. ajaksi”.

Ylipäätänsäkin yhteistyö turvaa häiriöttömän toiminnan sekä antaa paremmat mahdollisuudet toimintojen ja palveluiden kehittämiseen ja parantamiseen. Resurssien riittämättömyys (koskien etenkin henkilökuntaa, kokoelmia ja taloutta) koettiin yleisesti kirjastojen keskeisimmäksi heikkoudeksi, mikä varmasti omalta osaltaan selittää positiivista suhtautumista kirjastoyhteistyöhön.

Kysyttäessä yhteistyön lisäarvosta keskeisimpinä asioina korostettiin palvelutason nousua ja resurssien järkevämpää käyttöä. Lisäksi muutamassa vastauksessa nousi esiin kirjaston aseman vahvistuminen. ”Iso ja toimiva yhteistyöyksikkö antaa näkyvyyttä ja voimaa ulospäin ja neuvottelutarvaa”, toisin sanoen ”suuremmalla kirjastoyksiköllä paremmat vaikutusmahdollisuudet”.

Myös alueellinen vaikuttavuus, ”alueen tietopalveluiden kehittäminen yhdessä”, nousi esiin. Samaan kontekstiin liittyen: ”vahva alueellinen näkökulma, edellyttäen että Pohjois-Savo ymmärretään eri asiaksi kuin Kuopio”.

Hajasijoitus, hallinnolliset ja tarpeiden erot ongelmina

Molempien osapuolten vastauksissa korostui heikkoutena myös kirjaston toimipisteiden ja palveluiden hajasijoitus laajalle alueelle. Lisäksi ammattikorkeakoulun puolelta tuotiin vahvasti esiin tilojen puutteellisuus (pienuus, toimimattomuus ja vanhanaikaisuus).

Keskeisimpinä esteinä korkeakoulujen kirjastoyhteistyössä nähtiin:

- hallinnolliset esteet
- erilaiset sitoumukset ja juridiset esteet (AMKIT-, Linnea- ja FinELibkonsortio, lisenssit, OPM)
- tarpeiden osittainen erilaisuus yliopisto- ja amk-sektoreilla
- erilaiset asiakasryhmät
- ihmisten asenteet

Varsinkin ammattikorkeakoulun puolella korostui myös se, että pienissä kirjastoyksiköissä henkilökunta on suuren osan työajastaan sidottuna asiakaspalveluun. ”Yhteistyö vaatii aikaa ja mahdollisuutta irrottautua kokouksiin, koulutustilaisuuksiin jne.” eli yhteistyön esteet liittyvät myös resurssikysymyksiin.

Yhteistyön uhat ja haasteet

Suurimpana uhkana, niin yliopiston kuin ammattikorkeakoulun kirjaston puolella, nähtiin työpaikkojen häviäminen ja henkilöstön vähentäminen sekä ylipäättänsäkin säästämis- ja leikkausajattelu. Osapuolten välisinä eroina voi nähdä sen, että ammattikorkeakoulun puolella nähtiin uhkana ”isomman ehdoilla toimiminen”.

Yliopistopuolella taas korostettiin pikemmin kirjaston ydintehtävän katoamista ja tehtävien hämärtymistä. Yksittäisinä uhkatekijöinä nousivat lisäksi esiin mm. ”töiden monimutkaistu-

minen ja lisääntyminen”, ”käyttäjienkin todennäköinen vastustus”, ”Kuopiokeskeisyys” sekä ”liian suuret visiot, jotka eivät toteudu konkreettisesti”.

Tulevaisuuden haasteet niin yliopiston kuin ammattikorkeakoulun kirjaston puolella liittyivät pitkälti elektroniseen aineistoon (jatkuva kasvu, rahoitus, aineiston saatavuus, säilyttäminen ja järjestäminen sekä käytön opetus).

Kirjastopalveluiden nähtiin keskittyvän yhä enenevässä määrin verkkoon, mikä tuo taas uusia haasteita tullessaan. Keskeiseksi tulevaisuuden haasteeksi koettiin lisäksi tiedonhankintataitojen opetukseen liittyvät asiat. Osin nämä kaikki haasteet liittyivät resursseihin, joiden koettiin kaiken aikaa vähenevän.

Vastaajat näkivät oman oppilaitoksensa kirjastopalveluiden tuottamisen tulevaisuudessa laadultaan. Ääripäinä olivat yksi yhteinen kirjasto ja toisaalla taas ”samoin kuin nytkin, yksiköissä omat kirjastot”. Yleinen linja on kuitenkin se, että kirjastopalvelut tuotetaan ”yhteistyössä, joka hyödyntää mahdollisimman hyvin rajalliset rahan ja henkilöstövarat”. Suuntana on se, että ”palveluja pitäisi pyrkiä toteuttamaan joustavasti ja niiden olisi myös oltava lähellä pääasiallisia käyttäjiä”, fyysisesti kaikkien kirjastoyksiköiden yhteensulautumista ei kuitenkaan toivota.

Vastauksissa korostui vahvasti asiakaslähtöisyys ja palvelujen laadukkuus. Toisaalta, kuten yhdessä vastauksessa linjattiin ”ei voi kehittyä, jos elää kädestä suuhun. Kirjastojen välinen yhteistyö on ehdoton edellytys meille, miten se sitten kehittyykin”. On myös ”tarkoin mietittävä, kuinka alueellisesti hajallaan olevien, toisin sanoen Kuopion ulkopuolisten toimipistekirjastojen peruspalvelut turvataan tulevaisuudessakin”.

Kehittämiseen tarvitaan lisää työtä

Kuopion yliopiston ja Savonian yhteistyölle on olemassa hyvät edellytykset. Molempien korkeakoulujen johto on sitoutunut yhteistyön kehittämiseen ja kuten tehty henkilökuntakyselyt osoittavat, yhteistyön kehittäminen nähdään val-

taosin positiivisena ja tärkeänä asiana. Strategiatasolla on asetettu tavoitteeksi Kuopion yliopiston ja Savonian yhteistyön kehittäminen ja yhdessä tehtävät linjaukset tähän liittyen.

Aluekehittämisen hankkeessa painotetaan lisäksi laajemminkin alueen korkeakoulujen keskinäistä yhteistyötä ja sitä, että vuorovaikutusta tulee kehittää myös omien toimintakäytäntöjen piirissä. Tahtotilaa yhteistoiminnalle ja sen kehittämiseksi siis löytyy.

Yliopistolla ja ammattikorkeakoululla on kummallakin oma erityinen profiilinsa koulutuksen ja tutkimuksen kentässä. Toimijoilla on kuitenkin nähtävissä samankaltaisia tehtäviä. Yhteistoiminta toisi paikoin selviä synergiaetuja muista mahdollisuuksista puhumattakaan.

Tulevaisuuden näkymät kirjasto- ja muiden palveluiden yhteistyön tarkemmasta suunnasta ovat vielä avoimet. Selvää on kuitenkin, että jo yksin yliopiston ja ammattikorkeakoulun yhteisessä aluekehittämisen hankkeessa esitettyjen yhteistoimintojen suunnittelu, toteuttaminen ja resursointi vaativat tarkempaa lisäselvitystyötä. Reunaehdot yhteistyölle asettavat esimerkiksi erilaiset omistajapohjat, ohjelmistolisenssit sekä elektronisen aineiston käyttöoikeudet ja kansallisen tason lisenssit.

Yhteistyön vaihtoehdot suunnittelupöydällä

Tärkeä kysymys yhteistoiminnan kehittämisessä on myös se, kuinka laajaa yhteistoimintaa halutaan; toteutetaanko yksittäisiä yhteistyöhankkeita vai organisoidutaanko tiiviimpään yhteistyöhön ja verkottumiseen?

Mahdollisuuksia on monia. Löyhä verkosto tarkoittaisi yhteistoiminnan jatkumista monilta osin nykyisellään. Toimijoilla on joillakin osaluilla yhteistyötä ja osaamisen jakamista, kuten esim. hankeyhteistyö, mutta varsinaisia yhteisiä toimintoja tai sopimuksia ei ole.

Tiukka verkosto suuntaisi toimintaa aiempaa koordinoitumpaan suuntaan. Jotta osapuolilla voisi olla yhteisiä toimintoja, se edellyttäisi laajempaa suunnitelmallisuutta yhteistoiminnan eri osaluista sekä keskinäisiä sopimuksia rahanjosta ja käytännöistä yms.

Vaihtoehtona on myös yhteiset kirjasto- ja oppimiskeskuspalvelut, mikä tarkoittaisi myös yhteisiä tiloja näille toimintoille. Vuoden 2006 alusta käynnistyneen konsortiohankkeen johtoryhmä tulee jatkossa linjaamaan konkreettiset toimenpiteet.

Tietoa kirjoittajista:

Kirsi Tuovinen, suunnittelija, Kuopion yliopisto. Oppimiskeskus. Mediatekniä, email. kirsi.tuovinen@uku.fi

Tuula Snicker, informaatikko, Savonia -ammattikorkeakoulu, email. tuula.snicker@savonia-amk.fi

Jarmo Saarti, kirjaston johtaja, Kuopion yliopiston kirjasto, email. jarmo.saarti@uku.fi